

Господарська юрисдикція

ПРО КРИТЕРІЇ ПРАВОМІРНОСТІ ВТРУЧАННЯ В ПРАВО НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ЧИ АКТИВІВ, ДО ЯКОГО З ОГЛЯДУ НА КОНЦЕПЦІЮ “МАЙНА” В РОЗУМІННІ СТ. 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ВІДНЕСЕНО ПРАВО ОРЕНДИ*

Відповідно до ч. 2 ст. 20 Господарського кодексу України кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів. Права та законні інтереси зазначених суб'єктів захищаються шляхом, зокрема, визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом.

Позивач, обґрунтовуючи необхідність визнання договору оренди державного майна недійсним, послався на недодержання вимоги щодо відповідності правочину інтересам держави і суспільства.

Місцевий господарський суд, відмовляючи у задоволенні позову, виходив із недоведеності позивачем своїх вимог і порушення його прав та інтересів.

Переглядаючи в апеляційному порядку цю справу, апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове рішення про задоволення позовних вимог з підстав недотримання порядку укладення договору оренди державного майна.

Суд касаційної інстанції, аналізуючи питання обсягу дослідження доводів позову та їх відображення у судовому рішенні, питання вичерпності висновків суду апеляційної інстанції, вказав на таке.

Відповідно до п. 1 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, яка застосовується як джерело права, кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном, ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Концепція “майна” в розумінні ст. 1 Першого протоколу до Конвенції має автономне значення, тобто не обмежується власністю на матеріальні речі та не залежить від формальної класифікації у внутрішньому праві: певні інші права та інтереси, що становлять активи, також можуть вважатися “правом власності”, а відтак, і “майном”. До таких активів може

* Правову позицію сформовано Л. Сидоровою за: Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 4 липня 2018 р. у справі № 916/1234/17.

належати право оренди (рішення у справі “Ятрідіс проти Греції” від 25 березня 1999 р., заява № 311107/96, п. 54).

Крім традиційної для України концепції власності (рухоме і нерухоме майно) та прав, що пов’язані з відносинами власності між особами (акції, інтелектуальна власність тощо), власністю в розумінні ст. 1 Першого протоколу до Конвенції є й оренда майна.

Так, у справі “Меллахер та Інші проти Австрії” (заяви № 10522/83; № 11011/84; № 11070/84 від 19 грудня 1989 р.) ЄСПЛ вказав, що право на укладення договору оренди є частиною права власності (право володіння та користування), і тому це право є одним із аспектів права власності.

Вирішуючи питання щодо позбавлення права особи на користування майном, а отже, втручання в право на мирне володіння майном, необхідно враховувати, що у сталій практиці ЄСПЛ напрацьовано три критерії, які слід оцінювати на предмет сумісності заходу втручання в право особи на мирне володіння майном із гарантіями ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, а саме: чи є втручання законним, чи має воно на меті “суспільний”, “публічний інтерес”, чи є такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) пропорційним визначеним цілям. Зокрема, критерій “пропорційності” передбачає, що втручання в право власності розглядатиметься як порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не було дотримано справедливої рівноваги (балансу) між інтересами держави (суспільства), пов’язаними з втручанням, та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання. “Справедлива рівновага” передбачає наявність розумного співвідношення (обґрунтованої пропорційності) між метою, що передбачається для досягнення, та засобами, які використовуються. Необхідного балансу не буде дотримано, якщо особа несе “індивідуальний і надмірний тягар”. При цьому з питань оцінки “пропорційності” ЄСПЛ, як і з питань наявності “суспільного”, “публічного” інтересу, визнає за державою достатньо широку “сферу розсуду”, за винятком випадків, коли такий “розсуд” не ґрунтується на розумних підставах.

Апеляційний суд під час вирішення спору у справі, яка розглядається, не застосував ст. 1 Першого протоколу до Конвенції та відповідну практику ЄСПЛ, не встановив та в рішенні не зазначив, чи відповідає втручання у право на мирне володіння відповідачем орендованим майном трьом наведеним вище критеріям, не вмотивував, чи є втручання законним, чи має воно на меті “суспільний”, “публічний інтерес”; як само по собі формальне повернення відповідачем майна відновить або покращить економічний інтерес та (або) становище держави при тому, що на відповідача внаслідок такого втручання у його право покладається

надмірний індивідуальний тягар з огляду на те, що судами не встановлено обставин, які свідчать про недобросовісність дій орендаря як при укладенні оспорюваного договору, так і в процесі реалізації права оренди протягом усього часу користування майном.

Водночас судом апеляційної інстанції взагалі не надано будь-якої оцінки доводам відповідача і наданим ним доказам щодо обставин, які передували укладенню оспорюваного договору, щодо обставин під час укладення цього договору, а також стосовно обставин належного виконання відповідачем умов договору, у тому числі щодо сплати орендних платежів.

Оскільки наведеним вимогам оскаржене рішення суду апеляційної інстанції не відповідає, воно скасовано в касаційному порядку з направленням справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.